

TOPKAPI HAREMİNDE

Güneşli bir öğleden sonrasıydı, günışığı ve parlak gökyüzüne rağmen insan sonbahar ve kışın etkilerini hissedebiliyordu! Parlak sarı yapraklar, ağaçların arasından esen rüzgârla birlikte parkın taş yolları üzerinden savrulurken uçmaktaydı. Bu güzel sonbahar gününde, on beş kişilik küçük bir grupla birlikte, yüzyıllar boyunca dünyanın geri kalanına kapatılmış ve içinde fırtınalı çekişmelerin yaşandığı Topkapı Haremmini görmeye gidiyorduk. Heyecanlıydım.

Bir zamanlar sarayın dış avlusu olan yerden geçtik. Orada altında yeniçerilerin ayaklandığı tarihi bir ağaç durmaktaydı. Kazanın kaldırılması isyan için işaretti. “Kazan kaldırıldı” sözünün, insanların yüreğine korku ve kaygı taşıyarak ağızdan ağza yayıldığını tahayyül edebiliyordum. En son kazan kaldırılmasının üzerinden yüz yıldan fazla bir zaman geçti ve isyancıların altında toplandığı ağaç şimdilerde ancak güçlü bir destekle yerinde tutulabilen giderek çürüyen gri bir kütle gibiydi.

Görkemli, kuleli bir kapıdan geçerek iç avluya girdik. Bir dehlizi andırıyordu. Sol tarafta Divanı Hümayun, yani saray meclisinin toplandığı oda bulunmaktaydı. Yeniçeriler o zamanlar bu iç avluda toplanır ve yüzleri meclis odasına dönük bir biçimde dizilirlerdi, bir yandan sarayın sağ kanadında bulunan saray mutfaklarında yemekleri pişerdi. Şimdilerde ise, daha önce yeniçerilerin toplandığı bu alanda, sıra sıra uzun serviler ziyaretçileri selamlamaktadır. Uzun karanlık bir geçit, dört cephesindeki odaların içine açıldığı bir avluya ulaştırdı bizi. Haremdeydik. Valide sultanın dairesini gezerek başladık. Özellikle yatak odası dikkatimizi çekti. İçinde orantısız bir biçimde geniş ve eskiden içinde valide sultanın yatağının durduğu altından bir yataklık dışında mobilyası olmayan küçük bir oda, hususi bir mekândı. Başka bir odaya açılan pencereden dolaylı bir biçimde odaya giren ışık oldukça loştu. Odanın duvarlarını kaplamış olan çiniler kendi başına güzel olsalar bile odanın soğukluğuna soğukluk katmaktaydılar.

Bu zarif çinilerin önünde durmuş renk ve desenlerindeki güzelliği hayranlıkla seyrederken, odadan sorumlu olan adam kendi bilgisini gösterebilmek için, “İşte, Kösem Sultan’ı burada boğmuşlar” dedi.

Kösem Sultan! Odaya çepeçevre bir göz attım. Oda bu türden bir faaliyet için çok uygundu: Soğuk, rutubetli, karanlık ve dar!

Bu mekâna girdiğimiz anda zamanda yüzyıl geriye gittiğimi hissetmiştim. Fakat şimdi, Kösem Sultan’ın dairesinden çıktığımda zaman daha da geriye doğru gitti. On dokuzuncu yüzyıldan on sekizinci yüzyıla, oradan da on yedinci yüzyıla doğru geçtim. Orada durdum. Eğer bir yüzyıl daha geriye gitmiş olsaydım beni etkisi altına alan geçmiş o kadar da iç daraltıcı olmamaya başlayacaktı. On yedinci yüzyıl, Osmanlı’nın ilerlemesinin durduğu ve gerilemesinin başladığı bir dönemdi. İçte ve dışta sorunların, güç kaybının ve entrikaların yaşandığı bir dönemdi. Kösem Sultan bu yüzyılın ortalarında altı padişahın saltanat döneminde yaşamış ve sarayda her

zaman etkili olmuş veya etkili olmaya çalışmıştır. İktidar hırsı bütün hayatına hükmetmiş ve onu sonunda trajik bir ölüme doğru sürüklemiştir.

Aslında Kösem Sultan asıl adı Anastasiya olan bir köleydi. I. Ahmet'in gözdesi olmuş ve takip eden beş padişahın saltanatı boyunca da Valide Sultan olarak etkisini sürdürmüştür. Torunu IV. Mehmet tahta geçtiği zaman yalnızca yedi yaşındaydı ve hükümet Kösem'in ve yeniçeri ağalarının ellerine bırakılmıştı. Fakat padişahın annesi Turhan Sultan da hırslı bir kadındı ve kayınvalidesi ile rekabet etmeye başladı. Kösem, kendi iktidarının tehlikede olduğunu görerek, öz torunu olan IV. Mehmet'i katletmeyi planladı. Sarayın arka kapıları geceleyin açık bırakılmaktaydı ve yeniçeriler buradan içeri girip küçük hükümdarın dairesine saldıracaklardı. Eğer Kösem'in hizmetkârlarından birisi ona ihanet etmemiş olsaydı entrika mükemmel bir biçimde işleyecekti. Turhan Sultan bir karşı saldırı hazırladı. Harem ağaları ve sarayın diğer hizmetkârları kendisini desteklemekteydi. Mayıs 1651'de ayışığıyla aydınlanmış sakin bir gecede Turhan Sultan'ın destekçileri sarayın bahçesinde topluştular ve Büyükvalide Sultan'ın dairesine doğru yürüyüşe geçtiler. Kösem dışarıdan gelen gürültüyü duydu ve yeniçerilerin geldiğini düşündü. Onları karşılamak için dışarıya çıktı. Gelmekte olan güruhu gördüğü zaman içeri kaçtı ve bir dolaba saklandı. Düşmanları onu takip ettiler ve buldular. Kösem zenginlik ve güç vaatleriyle kendisini yakalamış olanları yanına çekmeye çalıştı, fakat kalabalığın öfkesi bu türden vaatlerle yatıştırılamayacak kadar fazlaydı. Taş zemin üzerinde sürükleyip işkence ettiler. Nihayet, adamlardan biri bir perdenin ipiyle onu boğdu.

Kösem'in ölümüyle Ağaların iktidarı da sona ermiştir. İhmal edilmiş uçsuz bucaksız imparatorluk ve onun baskı altında yaşayan mutsuz insanları böylelikle bir diktatörden kurtulmuş, fakat bir başkasının ellerine düşmüştü. Kendi de aslen köle olan Turhan Sultan ve harem ağaları imparatorluğun dizginlerini ellerine geçirmişlerdi.

On yedinci yüzyıl sarayın tarihi içerisindeki dönemlerden yalnızca bir tanesiydi. Topkapı görkemli ve şenlikli günler de görmüştür. İmparatorluğun durmadan genişlediği ve hâkimiyetini artırdığı, denizden denize, kıtadan kıtaya yayıldığı I. Selim'in ve Kanuni Sultan Süleyman'ın dönemlerine şahit olmuştur. Daha sonra 18. yüzyılda, III. Ahmet'in hükümrânlığı döneminde, sırtlarında yanan mumlarıyla lale yataklarında kaplumbağaların gezindiği, Haliç'in, Boğaz'ın ve Marmara denizinin girişine bakan bahçelerdeki saray ziyafetlerinde yaşanan cümbüşü dinlemiştir. O zamanlar şehirdeki herkes bir çılgnlık cereyanına kapılmıştı: İstanbul'un çeşitli yerlerinde güzel köşkler inşa edilmiş, lalelerin tanesi 500 altına varan değerlere satılmış ve Nedim gibi şairler yalnızca aşk, şarap ve keyif üzerine şiirler söylemiştir.

Yine de bu düşünceler beni saran kasaveti dağıtamamaktaydı. Odadan odaya dolaşırken on yedinci yüzyıl hep aklımda takılı kaldı. Çok güzel şeyler gördük: Paha biçilemez eski halılar, sanatsal çiniler, saf altından süslemeler, sedef işlemeli trabzanlar ve sandıklar, hepsi gerçek bir sanat eseri idi. Fakat ben hepsinde kasvetli bir şeyler olduğunu fark ettim. Geçmiş, çevremde takılıp kaldı. Sarayın duvarları geç-

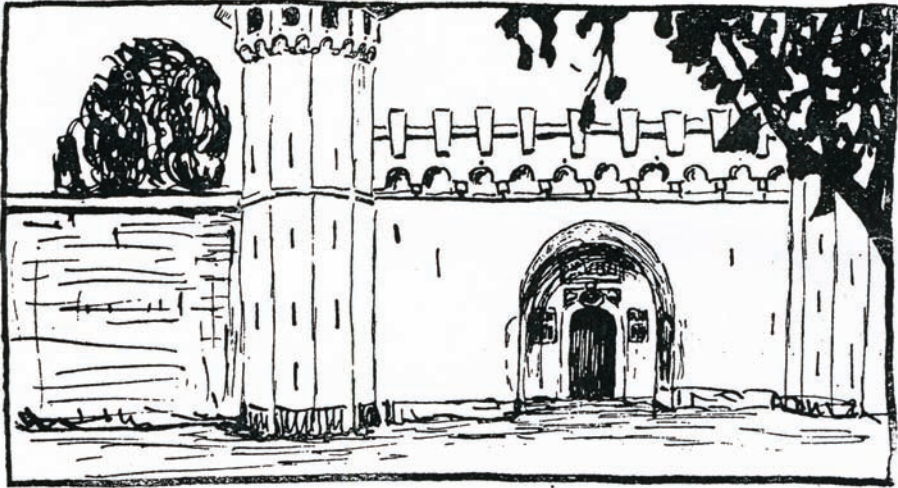
mişin dışarı çıkmasına ve modern ruhun içeriye girmesine izin vermeyecek ölçüde kalındı.

Çeviren: Sinan Yıldırım, Ağustos 2010

In the Harem of Topkapu

A sunny afternoon, an afternoon when one could feel the autumn and the winter in the air in spite of the sunshine and the blue sky! Bright yellow leaves fluttered and whirled around on the stony road of the park as the wind rushed down thru the trees. On that beautiful autumn afternoon we were going, a small group of about fifteen, to see the Harem of Topkapu - that place which had been closed to the rest of the world for centuries, containing in itself a world of storming rivalries. I was excited.

We passed what once had been the outer courtyard of the palace. There stood the historic tree under which the Janissaries gathered to revolt. The upsetting of the kettle was the signal. I could imagine the sentence "the kettle has been upset" spreading from mouth to mouth, carrying fear and anxiety to the hearts of the people. More than a century had passed since the kettle had last been upset, and the tree which sheltered the rebels was now a grey decaying block kept in place by a strong support.

Through a stately, towered gate we entered the inner courtyard. It resembled a cloister. On the left was the room where Divani Hümayun, the imperial council, used to meet. The Janissaries then gathered in this inner court and lined up, facing the council room, while their food was being cooked in the imperial kitchens on the right side of the court. At present, rows of tall cypresses greeted the visitor where once the Janissaries gathered. A long dark passage led us to a small courtyard, to which the rooms on four sides opened directly. We were in the harem. We began by visiting the apartment of the mother sultan. Her bedroom especially caught our attention. It was a peculiar place - a small room, free of furniture ex-

cept for a golden alcove, disproportionately large, under which the bed of the mother sultan used to stand. The light, coming to the room indirectly through a window which opened to another room, was dim. Tiles covering the walls, though beautiful in themselves, added to the coldness of the room.

I was standing before these exquisite tiles admiring their beauty of color and design when the man in charge of the place, as though to show off his knowledge said, "See, Kösem Sultan was strangled here."

Kösem Sultan! I looked around the room. It fitted the act - cold, damp, dark, and narrow!

When we had entered the place I had felt time receding by a century. But now, as I came out of Kösem Sultan's apartment time receded still farther. I passed from the nineteenth to the eighteenth and from the eighteenth to the seventeenth century. There I stopped. If I had gone a century still farther back, the past that hunted me would not have been so oppressing. The seventeenth century was the period during which the Ottoman tide began to retire. It was the time of external and internal trouble, weakness and intrigues. It was toward the middle of that century that Kösem Sultan lived during the reign of six sultans, always exercising or trying to exercise her influence in the palace. Ambition to rule had dominated her life and had dragged her at last to a tragic death.

Kösem Sultan had been originally a slave girl by the name of Anastasiya. She became the favorite of Ahmet I, and during the reign of the following five Sultans she exercised her influence as the mother sultan or grandmother sultan. As her grandson, Mehmet IV, was only seven years old when he was put on the throne, the government was left in the hands of Kösem and the Agas of the Janissaries. But the mother queen, Terhan Sultan, was also an ambitious woman; she began to rival her mother-in-law. Kösem, seeing her own power in danger, planned to assassinate Mehmet IV, her own grandson. The back doors of the palace were to be left open at night; the Janissaries would come in and attack the apartment of the little sovereign. The plot would have worked well if one of Kösem's servants had not betrayed her. Terhan Sultan prepared a counter-attack. The eunuchs and the other servants of the palace were on her side. On a calm moonlit night in May, 1651, the partisans of Terhan Sultan gathered in the garden of the palace and marched to the apartment of the grandmother sultan. Kösem heard the noise outside and thought that the Janissaries were coming. She went out to meet them. When she saw the group she ran in again and hid herself in a closet. Her enemies pursued and found her. Kösem then tried to win them over by promises of wealth and power, but the fury of the group could not be calmed by such promises. They dragged her on the stone pavement; they tortured her. Finally one of the men strangled her with the rope of a curtain.

The death of Kösem marked the fall of the power of the Agas. The vast neglected empire and its unhappy oppressed people thus were rid of one tyranny only to fall into the hands of another. Terhan Sultan, also a slave girl originally, and the eunuchs held the bridle of the empire.

The seventeenth century was only one of the periods in the history of the palace. Topkapu had seen glorious days and merry days too. It had witnessed the reign of Selim I and of Suleyman the Magnificent, when the empire stretched from sea to sea and from continent to continent - ever extending, ever dominating. Later in the 18th century, under the reign

of Ahmet III, it had also listened to the merriment of the banquets, when the tortoises with lighted candles stuck on their backs strolled among the beds of tulips in the gardens that overlooked the entrances to the Golden Horn, the Bosphorus, and the Sea of Marmara. The whole population of the city was caught then in a current of folly - beautiful villas were built in different parts of Constantinople; tulips sold as high as 500 gold coins each, and poets like Medim sang only of love and wine and pleasure.

Yet these thoughts could not dissipate the gloom around me. The seventeenth century hung on my mind as I wandered from room to room.

We saw beautiful things - valuable old carpets, artistic tiles, fine gold embroideries, balustrades in mother-of-pearl, and chests, real works of art. But I detected in all of them something gloomy. The past lingered around me. The walls of the palace were too thick to let out the past and to take in the modern spirit.

BEHIDJE SADIK

Constantinople College Quarterly, Cilt/Vol: XVI No: 2, Ocak/January 1931

HASAN HÜSEYİN

Doktor Şükrü, savaştan sonra karısıyla birlikte, Kızılay'ın oluşturduğu bir Kurtarma Bölüğü'nün başında S... şehrine gelmişti. Şehre geldikten sonra askeri makamlar tarafından kendisine üç emireri verilmişti. Hasan Hüseyin bunlardan birisiydi. İlk defa cüssesi ile doktorun dikkatini çekmişti –heybetli, ağır ve hantal bir adamdı. Doktor adını sorduğunda topuklarını derhal bir araya getirmiş, vücudunu dikleştirmiş, parmak uçlarında hafifçe yükselmiş, omuzlarını geriye atmış, sağ elini keskin bir hareketle şapkasına doğru getirmiş ve “Hasan Hüseyin, efendim” diye cevap vermişti.

Doktor Şükrü, önce bu kendine özgü cevaplama karşısında gülümsemiş, fakat sonradan Hasan Hüseyin'in en çok gurur duyduğu şeyin adı olduğunu anlamıştı. Çocuksu bir utangaçlıkla, geniş dürüst yüzü hafifçe kızarak, babasının tek oğlu olduğunu ve doğduğu zaman köyün imamının babasına çocuğuna bu adı koymasını önerdiğini söyleyecekti.

Eğer onu çağırmak istiyorsanız bütün adını söylemek durumundaydınız; aksi halde cevap vermeyecektir. Saatlerce “Hasan” ya da “Hüseyin” diye bağırırsanız azıcık bile yerinden hareket etmesini sağlayamazdınız. En nihayetinde iyice öfkelenip, en yüksek sesinizle, “Hasan Hüseyin, neredesin? Uyuyor musun?” diye haykırırdınız.

Ondan sonra hiç acele etmeden, sakın ve yavaş bir biçimde, sanki ilk defa çağırdığınızda geliyormuş gibi içeriye girer. Hâlâ sinirden kıpkırmızı kesilmiş olarak, niye çağrınıza hemen cevap vermediğini sorarsınız, fakat onun gerçekten kafasının karışmış olduğunu görünce öfkeniz hayrete dönüşecektir:

“Başka birini çağırdığınızı düşündüm.”

“Nasıl başka birini? Burada senden başka Hasan var mı?”

Kısa bir müddet düşünür.

“Bilmiyorum. Benim adım Hasan Hüseyin” ve bunu, sağ eli şapkasında, olağanca ciddiyetiyle söyleyecektir.

Her şeye rağmen, doktor üç emirerinin içerisinde en çok Hasan Hüseyin'i seviyordu. Her zaman söylediği gibi, Hüseyin zekâ dağıtılırken en sona kalmış olanlardan birisiydi ve doğa yaptığı bu haksızlığı fark ederek idrak kabiliyeti verme hususunda yaptığı eksikliği karakterine ekleyerek dengelemeye çalışmıştı. Bununla birlikte doktor, Hasan Hüseyin'i tanıdığı birçok “münevver”e değişmeyeceğini de söylemekteydi.

Hasan Hüseyin'in bir diğer kusuru ise çok dikkatsiz bir dil kullanmasıydı. Kasabanın büyük bölümü savaş zamanında yanmış olduğundan, doktor ve karısı Kızılay merkezinin bölge için yapmış olduğu binanın en üst katında yaşamaktaydı. Kasaba ileri gelenlerinin hanımları doktorun karısını ziyarete geldikleri zaman, genellikle aşağı katta görevli olan Hasan Hüseyin, merdivenin üstüne yerleştirilmiş olan zili çalarak “Hanımefendi, bir kadın sizi görmek istiyor” diyerek seslenmekteydi. Ziya-

retçinin gelmiş olduğunu bildirmenin bu oldukça kaba olan biçimi elbette doktorun karısını çok rahatsız etmekte ve çoğu zaman kendisini mahcup eden bir konuma sokmaktaydı. Nihayet bir gün Hüseyin'i çağırdı ve zili çalmasının yeterli olduğunu ve eğer bağırma devam etmek istiyorsa en azından "kadın" yerine "hanım" demesi gerektiğini söyledi. "Geçen gün albayın karısına kadın dediğin zaman senden çok utandım" diyerek devam etti.

Hasan Hüseyin dikkatlice dinledi, kafasını salladı ve dikkat edeceğine söz verdi.

Birkaç gün sonra, sabah, doktorun karısı aceleyle ev işleriyle meşgulken, merdivenin üstündeki zil keskin bir biçimde çaldı ve Hasan Hüseyin'in sesi yankılandı: "Bir hanım sizi görmek istiyor!"

Doktorun karısı aceleyle önlüğünü çıkarttı, hizmetçiye bazı kısa talimatlar verdi ve aceleyle bu vakitsiz ziyaretçiyi karşılamak için kapıya doğru gitti.

Kapı eşiğinde, aşağı kattaki kâtipi doktora şikâyet etmek için gelmiş olan bir köylü kadınıyla yüz yüze geldi.

Hasan Hüseyin'in hadiselerini birbiri ardına anlatmayı sürdürmek mümkündür. Fakat bu, şüphesiz, okuyucu için rahatsız edici olacaktır. Diğer taraftan, bir hadise daha anlatmadan hikâyeyi bitirmek Hasan Hüseyin'in hatırasına haksızlık olacaktır; bu yüzden devam ediyorum.

Buz gibi bir Ocak akşamında Doktor Şükrü kasabada gerçekleştirdiği uzun bir ziyaret turundan sonra eve dönmekteydi. Burnu kırmızılaşmış ve parmaklarının ucu soğuk ısırmaları yüzünden ağrıyordu. Rüzgârın savurduğu karlar büyük, yuvarlak gözlüklerinin üzerine birikmişti. Birkaç defa temizlemeye çalıştıktan sonra gözlüklerini tamamen çıkarttı ve mümkün olduğu kadar düzgün yürümeye çalıştı. Doğu yakasında Kızılay merkezinin bulunduğu küçük meydanı geçmişti ki, kar tabakasının ardında Hasan Hüseyin'in esas vaziyette dikildiğini fark etti. O kadar hareketsiz dikilmekteydi ki, onu karın altında dururken gören biri taş kesilmiş olduğunu zannederdi. Rüzgâr esti; kar kalın bir biçimde yağdı ve şapkası ile omuzlarına doluştu, hatta bazı kar taneleri bıyıklarına bile yapışıp kalmıştı. Yine de dimdik, gözleri sabitlenmiş, yüzü ifadesiz ve kolları iki yanında gergin, sağ eliyle de silahını tutmuş bir biçimde durmaktaydı. Doktor, önünde durmakta olan bu canlı heykelle, içinde bir miktar hayranlığın da olduğu bir gülümsemeyle baktı. Gözleri aşağı yukarı gidip geldi ve ayaklarına takılıp kaldı. Bunlar bir çift büyük, aşırı derecede büyük, ayaktı. Üzerlerinde eski, çok renkli, yünlü, topuk ve parmak kısımları yırtılmış, bu yüzden de morarmış ve şişmiş parmaklarının dışarıya çıktığı çoraplar vardı. Bu perişan halleri önce doktoru çok etkiledi, fakat sonra aniden yüzünden bir öfke dalgası geçti. Birkaç gün önce Hasan Hüseyin'in ayak kabalarının ne kadar eskimiş olduğunu görmüş ve yeni bir çift vermişti.

Doktor "Ayakkabılarını ne yaptın?" diye bağırdı. "Hasta mı olmaya karar verdin?"

Hasan Hüseyin ciddi bir sesle cevap verdi: "Efendim, bu gece Kızılay müfettişleri buraya geleceklermiş; kahvede öyle duydum..."

"Eee?"

Hasan Hüseyin durakladı, kendi kendine birkaç kelime mırıldandı ve sonunda kekeleyerek, "Şey... düşündüm ki... belki müfettişler kendi adamlarınızı kayırdığı-

nızı düşünürler...”

Doktor Şükrü elinde olmadan gülümsedi. “Çabuk, içeri gir ve ayakkabılarını giy!”

“Gidiyorum, efendim.”

Kapıdan içeriye girip kaybolurken Doktor Şükrü mırıldanarak kafasını salladı, “Umarım herkesin kendi ayakkabıları üzerinde senin sahip olduğun kadar hakkı vardır.”

Çeviren: Sinan Yıldırım, Ağustos 2010

Hasan Huseyin

Doktor Shukru had come to S. . . with his wife after the war as the head of one of the Deliverance Groups organized by the Red Crescent. After his arrival he had been given three orderlies by the military authorities, Hasan Huseyin was one of them. He first caught the attention of the doctor by his size -a huge, heavy and awkward fellow. When the doctor asked his name he instantly brought his heels together, stiffened his body, rose slightly on his toes, pushed back his shoulders, brought his right hand to his cap with a sharp movement of his arm, and then answered, “Hasan Huseyin, efendim.,,

Doctor Shukru had then smiled at this peculiar way of answering, but later on understood that one of the things which Hasan Huseyin was most proud of was his name. With a child-like shyness, his broad honest face flushing a little, he would say that he was the only son of his father and that the imam of the village himself had suggested the name to his father when he was born.

If you were to call him you had to pronounce his full name; otherwise he would not answer. You might call for hours, screaming “Hasan” or “Huseyin”, but you could not make him move an inch from his place. At the end you would get out of temper and shriek at the top of your voice, “Hasan Huseyin, where are you? Have you gone to sleep?”

Then he would come in, not hurrying a bit, calmly and slowly, as though he were coming at your first call. Still purple with anger, you would ask him why he had not answered your call sooner, but your anger would give way to surprise at seeing him genuinely perplexed:

“I thought you were calling somebody else.”

“How somebody else? Is there any other Hasan in the place but you?”

He would think for a moment.

“I don’t know. My name is Hasan Hüseyin.” And that he would say with all the seriousness of the world, his right hand at his cap.

In spite of all, of the three orderlies the doctor liked Hasan Huseyin best. He often said that Huseyin was one of those who had been left to the last in the distribution of intelligence and that nature, realizing her own injustice, had balanced off her liability in intellect by an asset in character. He would also add that he would not change his Hasan Huseyjn for many of the “intelligentia” whom he knew.

Another fault of Hasan Huseyin was his careless use of the language. As the greater part of the town had been burned during the war, the doctor and his wife lived on the top floor

of the building which had been made the Red Crescent Center for the district. When the feminine members of the country gentility came to visit the doctor's wife, Hasan Huseyin, who was usually on charge in the hall down stairs, pulled the bell attached at the top of the stairs and called out, "Hanimefendi, a woman wants to see you." This rather rude way of introducing the visitor of course annoyed the doctor's wife greatly and often put her in an embarrassing position. One day at last she called Huseyin and told him that ringing the bell was sufficient and that if he wanted to continue shouting he should at least say a "lady" instead of a "woman". "I was so ashamed of you the other day," she continued, "when you called the colonel's wife a woman."

Hasan Huseyin listened carefully, shook his head, and promised to improve.

A few days later in the morning, as the doctor's wife hurried about busy with housekeeping, the bell at the top of the stairs rang sharply, and Hasan Huseyin's voice echoed, "A lady wants to see you!"

The doctor's wife hastily took off her apron, gave some short order to the maid, and then hurried to the door to meet the untimely visitor.

On the threshold she came face to face with a peasant woman who had come to complain to the doctor about the secretary downstairs.

One could continue telling one incident after another about Hasan Huseyin. That would, undoubtedly, be annoying for the reader. On the other hand, to close the story without citing one more incident would be unfair to the memory of Hasan Huseyin; therefore I proceed.

An icy evening in January Doctor Shukru was coming home after a long visiting tour in the town. His nose had reddened and his finger tips ached with the biting cold. The snow, blown about by the wind, accumulated on his big round eye-glasses. After a few attempts to wipe them, he took them off altogether and walked as best he could. As he crossed the tiny square on the eastern side of which was the Red Crescent Center, he perceived through the film of snow Hasan Huseyin standing at attention. One would think, seeing him stand there under the snow, a man cut out of stone — so immobile he was. The wind blew; the snow fell thickly and gathered on his cap, his shoulders — some flakes clinging even to his moustaches. Yet he stood rigid, his eyes fixed before him, his face expressionless and his arms stiff at his side, his right hand holding the base of his gun. The doctor looked at this living statue before him with humor in which there was a pinch of admiration too. His eyes travelled up and then down — to the feet. These were a pair of large feet, unusually large. They had old multicolored woolen socks on, torn at the heels and toes so that the big toes, purple and swollen, stuck out. Their misery first touched the doctor, but then suddenly a wave of anger passed over his face. A few days before he had seen how old Hasan Huseyin's shoes were and had given him a new pair,

"What have you done with your shoes?" the doctor almost screamed. "Have you decided to get ill?"

Hasan Huseyin answered in an earnest voice, "Efendim, it seems tonight the Red Crescent inspectors are coming here; I heard so in the coffee house"

"Well?"

Hasan Huseyin hesitated, muttered to himself some words, and at last faltered, "Well I thought. . . may be, the inspectors would think that you favored your own men..."

Doctor Shukri smiled in spite of himself. "Quick, go in and put on your shoes!"

“I am going, efendim.”

As he disappeared through the door Doctor Shukru shook his head murmuring, “I wish everybody had the same right to his shoes as you have to yours.”

BEHIDJE SADIK

Constantinople College Quarterly, Cilt/Vol: XVI No: 3, Nisan/April 1931

DELİ

Tepenin üstündeki küçük evin sahibi tuhaf bir yaşlı adamdı. Evde konuşacak hiç kimse olmadığı için efendisi hakkında komşularla gevezelik eden bir hizmetkârıyla birlikte tek başına yaşayan emekli bir subay. Binbaşının arkadaş canlısı bir insan olduğu söylenemeyeceği gibi, komşularıyla olan tek ilişkisi sokakta karşılaştıklarında onları sert bir biçimde selamlamasıydı. Hayatı, aşırı düşkün olduğu okumak ve bahçe işleriyle uğraşmak arasında geçmekteydi. Ancak, maalesef (ya da kötülük meselesine felsefi anlamda nasıl baktığınıza göre değişen bir biçimde, bereket versin ki) insanların hayatı pürüzsüz bir biçimde devam etmez; çoğu zaman hayat keskin iniş ve çıkışlarla zedelenir ve bazen bu inişler o kadar keskin olur ki insanı elden ayaktan düşürür. Ve binbaşı, hayattan emekli olmasına rağmen, bu kurala bir istisna oluşturmamaktaydı.

Sıcak ve nemli bir haziran gününde, öğleden sonra geç saatlerde, binbaşı şehirden evine dönmekteydi. Tren çok kalabalık, hava bunaltıcı ve akşam gazetesi de dayanılmaz bir biçimde sıkıcıydı. Yine de, her zaman olduğu gibi günlük haberleri okumaya çalışmaktaydı. Birden, her nasılsa, kendisine doğru bakmakta olan bir çift göz olduğunu fark etti. Kafasını kaldırdı ve kapının önünde durmakta olan adamın yarı müzip gözleriyle karşılaştı. Kafasını gazetesine eğdi, fakat gözlerin hâlâ onun üzerinde olduğunu hissetmekteydi; kafasını yeniden kaldırdı ve yeniden gazetesine eğdi. Üçüncü kez tekrar edişinde kapının önündeki yabancıнын yüzünde açıkça bir gülümseme belirmişti. Bu kadarı da fazlaydı. Bir anda binbaşı yabancıнын yanına geldi.

“Efendi, gözlerinizi eğlendirmek için başka bir şey bulmanızı tavsiye ederim.”

Yabancı, oldukça saf bir biçimde, “Ne demek istiyorsunuz?” diye karşılık verdi.

Giderek artan bir biçimde sesleri yükseldi. Sonunda olaya polis müdahale etti.

Polise, “Sana ne oluyor?” diye bağırdı.

Polis, “Çok ileri gidiyorsun, efendi” diye uyardı.

Binbaşı kontrolünü kaybetmiş bir biçimde, “Seni ilgilendirmez” dedi.

Olay mahalline ikinci bir polis geldi. İki memur bir şeyler konuştular, bir şeyler yazdılar ve sonra binbaşını polis merkezine davet ettiler. Binbaşı, tabii ki, itiraz etti, münakaşa etti, kavga etti, fakat hiçbir kaçış yoktu. Bir sonraki durakta indiler ve en yakın polis merkezine gittiler.

Salonda çeşitli suçlardan oraya getirilmiş olan birkaç berduş vardı. Kendince, iki polis memurunun aptallığı yüzünden orada bu berduşlar gibi bekletiliyor olduğunu düşünmesi, tepenin üstündeki küçük evin sahibini iyice çileden çıkartmaktaydı. Ah, bir buradan çıksın, kendisi gibi dürüst bir adama böyle davranmalarının ne demek olduğunu gösterecekti onlara!

Bir saatin sonunda odalardan birisinin kapısı açıldı ve komiser göründü.

“Yeni biri mi getirildi?” diye sordu.

“Evet, kanunu ihlal etmek suçundan.”

İtiraz etmek için yerinden fırladı, fakat vakit bulamadı. Komiser başka bir odaya girdi.

En sonunda polis merkezini terk etmesine izin verildiğinde neredeyse gece yarısı olmuştu. Geç olduğu için, geceyi o bölgedeki küçük bir otelde geçirdi. Bu arada, efendisinin gecikmesi yüzünden kaygılanmaktan çok meraklanan hizmetkârı, her biri farklı bir varsayım ileri süren komşularına meseleyi ilettiler. Mamafih, efendisinin sabah erkenden dönmesiyle mesele çözülmüş oldu.

Fakat hikâye burada bitmedi. Bir hafta sonra binbaşı bir mahkeme çağrısı aldı; kanunu ihlal etmek suçundan yargılanmaktaydı. Mahkeme uzun bir seyir izledi. Dava mahkemeden mahkemeye sevk edildi; şahitler çağırıldı; tahkikatlar yapıldı. Bütün bunların arasında, binbaşı aklını yitirdi. Kariyerinin erken dönemlerinde ordudan emekli olmuştu ve o zamandan beri tepenin üzerindeki küçük evde bir münzevi hayatı sürmekteydi. Fevri halleri ve hükümet mekanizması hususundaki cehaleti birçok hata yapmasına yol açtı. Avukatı ona yardım etmeye çalıştı, fakat yaşlı ağaç bükülmez misali, avukatıyla da kavga etti.

Dava giderek kötüye gitti ve mahkemenin nihai kararı binbaşının tıbbi bölüme sevk edilmesi yönünde oldu. Bu bölümün hazırladığı raporda “hasta”nın “anormallik belirtileri” gösterdiği ve tedavi için akıl hastanesine gönderilmesi gerektiği belirtilmekteydi.

Binbaşının hiddeti sınırlarını aşmaktaydı. Neredeyse gerçekten delirme noktasına gelmişti. Akıl hastanesindeki ikinci haftasının sonunda ancak durgunlaşmaya başlamıştı. Artık daha fazla dayanamayacaktı; çok fazla gerginleşmişti. Yaklaşık iki ay boyunca umumi sinir bozukluğu yaşadı. Yeniden iyileştiği zaman, bir pasif direniş tavrı takındı. Odasından hiç dışarı çıkmıyor, kimseyi de içeriye almıyordu; doktorun sorularına bile cevap vermiyordu. Zamanının çoğunu evden getirmiş olduğu kitapları okuyarak geçiriyordu.

Sonunda bir gün aklına mükemmel bir fikir geldi. Bahçecilik ve çiçek yetiştiriciliği hakkında ciddi bir makale yazacak ve yayınlanması için Ziraat Mecmuası’na gönderecekti. Vay, o zaman, ona deli diyenlerin haline!

Büyük bir şevkle çalışmaya koyuldu. Üç hafta sonra makale hazır. Makaleyi büyük bir zarfa koydu, dikkatlice üzerine adresi yazdı ve postaya vermesi için doktora verdi. Zarfın üzerindeki adresi okuduğunda doktorun gözleri parladı. Zarfı, o anda bir grup ziyaretçiye akıl hastalıkları hakkında konuşma yapan müdüre götürdü. Müdür vakayı dinledi ve zarfı açarken içindeki sayfaları şöyle bir göz attı. Bazı kelimeler dikkatini çekti, okumaya başladı. Henüz hepsini okumayı bitirmemişken masaya güçlü bir biçimde vurarak:

“İşte”, diyerek asistanına doğru haykırdı, “işte heyecan verici bir vaka!” Sonra öğrencilerine dönerek, “Biraz önce size anlattığım gibi,” diyerek açıklamaya başladı, “bazı akıl hastalıklarında hasta bazı anlarda tam anlamıyla normal gözükülebilir. Biraz önce bu durumun mükemmel bir örneği, daha önce mümkün olabileceğine inanamayacağım bir vaka elime geçti.”

Doktor bu konu üzerine orada bulunan ziyaretçilere yarım saat süren bir ders verdi. Bu vaka onu o kadar çok heyecanlandırmıştı ki, Tıbbi Araştırmalar dergisinin

bir sonraki sayısı için uzun bir akademik makale yazdı ve Tıp Derneği'nin toplantısında bu konu hakkında bir rapor sundu.

Çeviren: Sinan Yıldırım, Ağustos 2010

The Insane

A quaint old man was the owner of the small home on the top of the hill. An officer retired from service, he lived alone with a servant who, having no one to talk with in the house, chattered with the neighbors about his master. The major was not a man who could be called sociable, as the only intercourse he had with his neighbors was to salute them sternly in the street. His life alternated between reading and gardening, of both of which he was excessively fond. But, unfortunately (or fortunately, depending upon your philosophical views on the question of evil), man's life does not run smoothly; it is often marked with sharp ups and downs, sometimes so sharp that after a downward stroke the victim lies prostrate. And the major, though retired from life, was not an exception to the rule.

On a sultry June day, late in the afternoon, the major was returning home from the city. The train was crowded, the air suffocating, and the evening paper unbearably dull. He tried, however, to read the daily news as usual. Suddenly, however, he became conscious of a pair of eyes fixed upon him. He lifted his head and met with the half-amused eyes of a man standing in the doorway. He bent his head over his paper, but he felt the eyes still resting on him; he again lifted his head, bent it again. At the third repetition the face of the stranger at the door broke into an open smile. That was too much. In a second the major was beside the stranger.

"Sir, I advise you to find another object to entertain your eyes."

"What do you mean?" inquired the stranger quite innocently.

Gradually their voices rose. Finally a policeman intervened.

"What's that to you?" he shouted to the policeman.

"You are going too far, sir," warned the latter.

The major had lost his self control, "It is none of your business."

A second policeman appeared on the scene. The two officials exchanged some sentences, wrote something, and then invited the major to the police station. The major, of course, protested, argued, quarreled, but there was no escape. At the next stop they got out and went to the nearest police station.

In the hall there were a few vagabonds held for various offences. The thought that he had to stay here like one of them because of what he called the stupidity of two policeman enraged the owner of the small house on the top of the hill. Ah, let him once get out of this place, he would show them what it is to treat an honest man like this!

At the end of an hour the door of one of the rooms opened and the chief appeared.

"A new one brought in?" he asked.

"Yes, accused of an offense against the law".

He jumped from his place in protest, but there was no time. The chief had entered another room.

It was almost midnight when he was at last permitted to leave the police station. Being late, he spent the rest of the night in one of the small hotels in the district. Meanwhile the servant, feeling more curiosity than anxiety over his master's lateness, had communicated the fact to the neighbors, each of whom had advanced a different hypothesis. Early the next morning, however, the problem was solved by the return of the master.

But this was not all to the story. A week later the major received a call from the court; he was to be tried for having offended the law. It proved to be a long process. The case was referred from court to court; witnesses were called; investigations made. And amidst all these the major lost his head. He had retired from the army early in his career and since then had led the life of a hermit in the small house on the top of the hill. His hot temper and his ignorance of the governmental machinery caused him many blunders. His lawyer tried to help him, but an old tree does not bend; he quarreled with the lawyer.

The case went from bad to worse and ended by the court's decision to send the major to the medical department. The report of this department spoke of "symptoms of abnormality" and referred "the patient" to the insane asylum for treatment.

The major's fury overflowed its limits. He almost came to the point of actually going mad. At the end of the second week in the asylum, however, he subsided. He could no longer stand it; the strain was too much. For about two months he suffered from a general nervous breakdown. When he became well again, he assumed an attitude of passive resistance. He would not go out of his room nor admit anybody in; neither would he answer the questions of the doctor. He spent most of his time reading the books which he had brought to him from home.

One day at last a brilliant idea occurred to him. He would write a serious article about gardening and the in-breeding of flowers and send it to be published to the Magazine of Agriculture. Woe, then, to those who considered him insane!

With zest he set himself to work. Three weeks later the article was ready. He put it in a big envelope, wrote the address with great care, and then handed it over to the doctor on charge to be posted. A twinkle shone in the eyes of the doctor when he read the address. He took the envelope to the principal who was just then talking to a group of visitors about mental diseases. The principal heard the case, and, opening the envelope, threw a casual glance at the papers. Some words caught his attention, he began to read. Before he was through he gave a strong blow to the table.

"Here", he called out to his assistant, "here is a thrilling case!" Then turning to the students, "As I was telling you a moment ago," he explained, "in some mental diseases the patient seems at times perfectly normal. I have just had an excellent example of it, a case which I would not have believed to be possible."

The doctor lectured to the visitors on the subject for half an hour. He was thrilled with the case, so thrilled that he wrote a long scholarly article about it for the next issue of the Medical Review, and reported it in the meeting of the Medical Society.

BEHIDJE SADIK

Constantinople College Quarterly, Cilt/Vol: XVI No: 4, Haziran/June 1931